

پول و بانکداری

سری کتابهای کمک آموزشی کارشناسی ارشد

مجموعه اقتصاد

مؤلف: پویا ثابت فر

ویراستار علمی: علی جعفری شهرستانی

سرشناسه	ثابت فر، پویا
عنوان	پول و بانکداری
مشخصات نشر	تهران: مشاوران صعود ماهان، ۱۴۰۲
مشخصات ظاهری	۱۲۶ ص
فروست	سری کتاب‌های کمک آموزشی کارشناسی ارشد
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۵۸-۷۳۷-۲
وضعیت فهرست نویسی	فیبای مختصر
یادداشت	: این مدرک در آدرس http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است.
شماره کتابشناسی ملی	۴۲۳۵۰۳۲

کتاب: پول و بانکداری.....
مدیر مسئول: هادی سیاری، مجید سیاری.....
مؤلف: پویا ثابت فر.....
ناشر: مشاوران صعود ماهان.....
مدیر تولید محتوا: سمیه بیگی.....
نوبت و تاریخ چاپ: اول / ۱۴۰۲.....
تیراژ: ۱۰۰۰.....
قیمت: ۲/۷۵۰/۰۰۰ ریال.....
شابک: ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۸-۷۳۷-۲.....

انتشارات مشاوران صعود ماهان: خیابان ولیعصر، بالاتر از تقاطع مطهری،

روبروی قنادی هتل بزرگ تهران، جنب بانک ملی، پلاک ۲۰۵۰

تلفن: ۴-۸۸۱۰۰۱۱۳

سخن ناشر

«ن والقلم و ما یسطرون»

کلمه نزد خدا بود و خدا آن را با قلم بر ما نازل کرد.

به پاس تشکر از چنین موهبت الهی، مؤسسه ماهان درصدد برآمده است تا در راستای انتقال دانش و مفاهیم با کمک اساتید مجرب و مجموعه کتب آموزشی خود برای شما داوطلبان ادامه تحصیل در مقطع کارشناسی ارشد، گام مؤثری بردارد. امید است تلاش‌های خدمتگزاران شما در این مؤسسه پایه‌گذار گام‌های بلند فردای شما باشد. مجموعه کتاب‌های کمک آموزشی ماهان به‌منظور استفاده داوطلبان کنکور کارشناسی ارشد سراسری و آزاد تألیف شده‌اند. در این کتاب‌ها سعی کرده‌ایم با بهره‌گیری از تجربه اساتید بزرگ و کتب معتبر داوطلبان را از مطالعه کتاب‌های متعدد در هر درس بی‌نیاز کنیم.

دیگر تألیفات ماهان برای سایر دانشجویان به‌صورت ذیل است.

● مجموعه کتاب‌های ۸ آزمون: شامل ۵ مرحله کنکور کارشناسی ارشد ۵ سال اخیر به همراه ۳ مرحله آزمون تألیفی ماهان همراه با پاسخ تشریحی می‌باشد که برای آشنایی با نمونه سوالات کنکور طراحی شده است. این مجموعه کتاب‌ها با توجه به تحلیل ۳ ساله اخیر کنکور و بودجه‌بندی مباحث در هریک از دروس، اطلاعات مناسبی جهت برنامه‌ریزی درسی در اختیار دانشجو قرار می‌دهد.

بدین‌وسیله از مجموعه اساتید، مولفان و همکاران محترم خانواده بزرگ ماهان که در تولید و به‌روزرسانی تألیفات ماهان نقش مؤثری داشته‌اند، صمیمانه تقدیر و تشکر می‌نماییم.

دانشجویان عزیز و اساتید محترم می‌توانند هرگونه انتقاد و پیشنهاد درخصوص تألیفات ماهان را از طریق سایت ماهان به آدرس mahan.ac.ir با ما در میان بگذارند.

مؤسسه آموزش عالی آزاد ماهان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	فصل اول: سیستم مبادلات پایاپای و پیدایش پول.....
۸	۱- مقدمه
۸	۲- سیستم مبادلات پایاپای مستقیم و غیرمستقیم
۸	۳- مشکلات سیستم مبادلات پایاپای
۹	۴- پیدایش پول
۱۱	۵- انواع نظام‌های پول فلزی
۱۳	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل اول
۱۴	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل اول
۱۵	فصل دوم: پول چیست؟.....
۱۶	۱- مقدمه
۱۶	۲- معنی پول
۱۶	۳- وظایف پول
۱۸	۴- ویژگی‌های یک پول مطلوب
۱۸	۵- اندازه‌گیری حجم پول
۲۰	۶- نقش پول در تعاریف مختلف
۲۰	۷- آشنایی با اصطلاحات و مفاهیم اساسی بانکداری
۲۲	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل دوم
۲۴	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل دوم
۲۵	فصل سوم: بازارهای مالی.....
۲۶	۱- مقدمه
۲۶	۲- انواع نظام‌های مالی
۲۷	۳- انواع بازارهای مالی
۲۷	۴- وظیفه بازارهای مالی
۲۸	۵- بازارهای اولیه و ثانویه
۲۹	۶- آشنایی با اصطلاحات و مفاهیم اساسی در بازارهای مالی
۳۰	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل سوم
۳۱	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل سوم
۳۳	فصل چهارم: آشنایی با بانک و بانکداری.....
۳۴	۱- مقدمه
۳۴	۲- تعریف بانک
۳۴	۳- بانکداری در دوره قدیم
۳۵	۴- انواع بانک به اعتبار نوع فعالیت آنها
۳۶	۵- وظایف و عملکرد بانک تجاری
۳۶	۶- تجهیز منابع مالی به بانک تجاری
۳۷	۷- مصارف منابع مالی جذب شده توسط بانک تجاری
۳۷	۸- هدف عملیات بانکی
۳۸	۹- بانکداری در ایران

۳۸	۱۰- دلایل ملی شدن بانکها
۳۹	۱۱- اهداف و وظایف نظام بانکداری اسلامی
۳۹	۱۲- تجهیز منابع پولی در بانکداری بدون ربا
۴۰	۱۳- عقود اسلامی
۴۲	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل چهارم
۴۴	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل چهارم
۴۷	فصل پنجم: عرضه پول
۴۸	۱- مقدمه
۴۸	۲- ترازنامه بانکهای تجاری
۴۹	۳- اجزاء بدهی‌ها (منابع وجوه) در ترازنامه بانکهای تجاری
۴۹	۴- اجزاء دارائیه‌ها (مصارف وجوه) در ترازنامه بانکهای تجاری
۵۰	۵- پول آفرینی بانکهای تجاری
۵۳	۶- ضریب فزاینده پول (اعتبار) در حالت ساده
۵۴	۷- ضریب فزاینده پول (اعتبار) در حالت پیچیده تر
۵۶	۸- ضریب فزاینده یا پول و اعتبار در حالت کلی
۵۷	۹- عوامل مؤثر بر ضریب فزاینده پول
۵۸	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل پنجم
۶۰	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل پنجم
۶۳	فصل ششم: بانک مرکزی و ابزارهای سیاست پولی
۶۴	۱- مقدمه
۶۴	۲- تعریف بانک مرکزی
۶۴	۳- وظایف و عملیات بانک مرکزی
۶۶	۴- پایه پولی یا پول پر قدرت (H)
۶۸	۵- رابطه بین حجم پول در گردش و پایه پولی
۶۹	۶- نکاتی در مورد ضریب فزاینده پول
۷۰	۷- تعریف سیاست پولی
۷۰	۸- اهداف سیاست پولی
۷۰	۹- ابزارهای سیاست پولی بانک مرکزی
۷۲	۱۰- ابزارهای سیاست پولی بانک مرکزی در ایران
۷۲	۱۱- نظریه نرخ بهره
۷۵	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل ششم
۷۷	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل ششم
۷۹	فصل هفتم: تئوری‌های پول و بهره
۸۰	۱- مقدمه
۸۰	۲- نظریه مقداری پول
۸۲	۳- انتقادات وارده بر نظریه مقداری پول
۸۲	۴- نظریه مکتب کمبریج برای تقاضای پول
۸۳	۵- نظریه تقاضای پول از دیدگاه یا مکتب کینزی (رجحان نقدینگی)
۹۵	۶- نظریه تقاضای پول از دیدگاه فریدمن (مکتب پولیون)
۸۷	۷- مفهوم بهره و نرخ بهره
۸۷	۸- تعیین نرخ بهره از نظر کلاسیک‌ها

۸۸	۹- تعیین نرخ بهره از نظر کینزها
۸۹	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل هفتم
۹۱	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل هفتم
۹۳	فصل هشتم: ارز، پرداخت‌های خارجی و مؤسسات اقتصادی - مالی بین‌المللی
۹۴	۱- مقدمه
۹۴	۲- مفهوم ارز و نرخ ارز
۹۵	۳- تقاضای ارز
۹۵	۴- عرضه ارز
۹۶	۵- تعادل در بازار ارز
۹۷	۶- سیستم‌های مختلف تعیین نرخ ارز
۹۸	۷- آربیتراژ ارز
۹۸	۸- هجینگ
۱۱۰	۹- تراز پرداخت‌های خارجی (Balance of payment)
۱۱۱	۱۰- مؤسسات اقتصادی- مالی بین‌المللی
۱۰۴	سؤالات چهارگزینه‌ای فصل هشتم
۱۰۵	پاسخ سؤالات چهارگزینه‌ای فصل هشتم
۱۰۷	سؤالات چهارگزینه‌ای و پاسخنامه کنکور سال ۸۹-۹۳
۱۲۶	منابع

فصل اول

سیستم مبادلات پایایی و پیدایش پول

سیستم مبادلات پایایی مستقیم و غیرمستقیم

مشکلات سیستم مبادلات پایایی

پیدایش پول

انواع نظام‌های پول فلزی

فصل اول

سیستم مبادلات پایایی و پیدایش پول

۱- مقدمه

اقتصاددانان و نویسندگان تاریخ اقتصادی، پول را یک اختراع بزرگ و مهم می دانند و معتقد هستند که اختراع پول یکی از مهم ترین اتفاقات در زندگی بشر بوده است. نقش پول امروزه در اقتصاد یک کشور به حدی مهم است که به هیچ عنوان نمی توان اقتصادی را بدون در نظر گرفتن آن، مورد بررسی قرار داد. تاریخ اقتصاد دارای دوران های مختلف تکامل پولی است. در این فصل به بررسی روند تکامل پول پرداخته و خصوصیات آنها را مورد مطالعه قرار خواهیم داد.

۲- سیستم مبادلات پایایی مستقیم و غیرمستقیم

در زمان های قدیم و در جوامع اولیه پول شکل کالایی داشت به این معنی که هر انسانی بخشی از نیازهای خویش را خود تولید می کرد و برای تأمین مابقی نیازهای خود، مازاد تولید خود را با سایرین معاوضه و مبادله می کرد و به این ترتیب نیازهایش برآورده می شد. به طور دقیق تر سیستم مبادله به شکل مبادله کالا با کالا بود و هر انسانی مازاد کالای تولیدی خود را با مازاد کالا و یا خدمت تولیدی دیگران معاوضه می نمود. هنگامی که معاملات و معاوضات به این صورت انجام گیرد، یعنی هم زمان کالایی فروش و کالای دیگری خریداری شود، معاملات پایایی مستقیم (تهاتری مستقیم) صورت گرفته است. قبل از پیدایش پول، تجارت به شکل پایایی مستقیم انجام می گرفته است.

مثلاً یک کشاورز، محصول تولیدی خود را که سیب زمینی بود با پارچه تعویض می نمود. در سیستم مبادلات پایایی مستقیم، به طور مستقیم هر کالا با کالای دیگر معاوضه می شد. اما بعدها به تدریج کالاهایی خاص در جوامع مختلف مقیاس ارزش شدند، بدین ترتیب نظام تجاری پایایی غیرمستقیم متداول گردید. با توجه به شرایط مختلف مانند فرهنگ، آب و هوا و غیره یک کالا واحد مقیاس ارزش برای کالاهای دیگر شد. مثلاً گاو، گوسفند، آهن، چاقو، سیگار، صدف، طلا و نقره از جمله انواع پول کالایی بوده است. به طور مثال یک عدد ظرف گران قیمت با دو رأس گاو محاسبه شده و یا به اصطلاح امروزی قیمت گذاری می شده است. در سیستم مبادلات پایایی تولید از مصرف جدا نبود و مبادله نیز بدون تولید وجود نداشت و تولید تنها راه انجام مبادله و معاوضه بود. به طوری که در این سیستم، طرفین یک مبادله هم تولیدکننده و هم مصرف کننده بودند. از طرف دیگر با توسعه و گسترش تجارت نیاز جوامع به برخورداری از یک سیستم پیشرفته پولی بجای سیستم مبادلات پایایی، امری ضروری به نظر می رسید. لذا بشر با توجه به مشکلات عدیده سیستم مبادلات پایایی، به فکر خلق پول افتاد.

۳- مشکلات سیستم مبادلات پایایی

عمده ترین مشکلات مبادلات پایایی را می توان به شرح زیر طبقه بندی نمود:

الف) نیاز هم زمان و متقابل طرفین به مبادله

در اقتصاد پایاپای، ارائه کننده یک کالا باید فردی را بیابد که اولاً به کالای او نیاز داشته باشد و ثانیاً کالای مورد احتیاج او را نیز داشته باشد. بروز این شرایط اگر نادر نباشد به دشواری فراهم می شود مثلاً فردی گاوی را برای عرضه آورده و به مقداری گندم نیاز دارد، در اینجا دو مشکل بروز می کنند: اولاً باید فردی را بیابد که به گاوی نیاز داشته باشد و دوم گندم مورد نیاز او را برای عرضه داشته باشد. اگر چنین شرایطی فراهم شود امکان مبادله وجود نخواهد داشت. لذا ایجاد شرایط فوق جهت انجام معامله بسیار سخت است و این مورد یکی از مهم ترین مشکلات سیستم مبادلات پایاپای است.

ب) غیرقابل تقسیم بودن برخی کالاها

بسیاری از کالاها اساساً غیرقابل تقسیم اند و مشکلات مبادله در سیستم مبادله پایاپای، وقتی بیشتر می شود که شخصی کالای غیرقابل تقسیم داشته باشد. مثلاً یک گاو معادل ۱۰۰ کیلو گندم است، حال اگر این شخص فقط ۲۰ کیلو گندم بخواهد، وی قادر به تقسیم گاو نیست و در نتیجه انجام مبادله امکان پذیر نیست.

ج) فسادپذیری برخی کالاها

در یک اقتصاد پایاپای، امکان ذخیره کردن ثروت و دارایی به سختی فراهم می شود. چراکه بسیاری از کالاها مثل گندم، برنج، احشام و نظایر آن قابل نگهداری در مدت طولانی نیستند و نمی توان آنها را برای زمانی دور ذخیره و نگهداری کرد. لذا اگر شخصی بخواهد در زمان حال تولید کند و در آینده دور جهت مبادله از کالایش استفاده کند و به دلیل فاسدشدن کالایش این امکان برایش وجود ندارد.

د) محدودیت در مبادله نسبه

در اقتصاد تهاتری، امکان پرداخت در آینده وجود نداشت. لذا به دلیل تغییر در کیفیت کالاهایی که در روزهای مختلف تولید می شد، داد و ستد با مشکلات بسیاری همراه بود. این مورد بیشتر در مورد کالاهای کشاورزی و یا احشام صادق است. مثلاً کیفیت کالای تولید کشاورزی بستگی به آب و هوا دارد. اگر فردی می خواست که با کالای تولیدی سال آینده با طرف مبادله تسویه حساب نماید، ممکن بود به علت آب و هوا کالای تولیدی کیفیت قبل را نداشته و باعث ایجاد اختلاف در مبادله شود.

ه) کثرت قیمت

در یک نظام تهاتری هر کالا برحسب هریک از کالاهای دیگر قیمتی دارد. مثلاً یک گاو برابر ۱۰۰ کیلو گندم، ۱۰۰ عدد سکه نقره، ۵۰ عدد سکه طلا، ۱۰۰۰ کیسه نمک، ۳۰۰ متر پارچه و غیره قیمت گذاری می شد. در چنین شرایطی ارزش هر کالا برای مبادله برحسب کالاهای دیگر قیمت گذاری می شود. مثلاً در یک بازار که دارای ۴۰ نوع کالا برای مبادله است، هر کالا باید با ۳۹ کالای دیگر قیمت گذاری شود. لذا در این اقتصاد کوچک، ۷۸۰ نوع قیمت مختلف وجود دارد. بدیهی است که به خاطر سپردن و به کاربردن ۷۸۰ قیمت عملی نخواهد شد و همین امر از توسعه و پیشرفت تجارت جلوگیری خواهد نمود.

نکته ۱: تعداد کل قیمت ها در اقتصاد پایاپای از فرمول زیر محاسبه می شود.

$$K = \frac{N(N-1)}{2}$$

K: تعداد کل قیمت ها در اقتصاد پایاپای

N: تعداد کل کالاهای موجود در اقتصاد پایاپای

۴- پیدایش پول

با اشاره به اشکالات و نقایص نظام تجاری پایاپای و پیشرفت جوامع و افزایش جمعیت به تدریج نظام قیمت های تجاری مزبور متحول شد و با نیاز جوامع هماهنگ گردید. بشر با اختراع «پول» درصد فائق آمدن بر مشکلات مبادلات پایاپای شد. در طی تاریخ بشر پول دارای گونه های مختلفی بوده که در زیر به هر کدام از آنها اشاره می شود.

۴-۱) پول کالایی

پس از دوران مبادلات پایایی و مشکلات ناشی از آن، بشر به دنبال وسیله‌ای بود که نقش تنش رابطه مبادله را برای وی بازی کند. با استفاده از این کالای واسطه مبادلات هرکسی مازاد تولیدش را به کالای مذکور تبدیل نموده و سپس با آن وسیله نیاز واقعی خودش را تأمین می نمود. مهم‌ترین فاکتور در مورد وسیله مورد نظر که باید نقش واسطه مبادلات را بازی می کرد این بود که باید مورد قبول عامه مردم بوده و به راحتی قابل دسترسی و نگهداری می باشد.

لذا با توجه به مناطق مختلف، کالاهای متفاوتی چنین نقشی را ایفا نمودند. گاو، گوسفند، تنباکو، صدف و به تدریج فلزات قیمتی قیمتی مانند طلا و نقره توانستند جانشین کالاهای واسطه ای شوند. طبق تعریف، کالاهایی که نقش واسطه مبادلات یا پول را بازی می کردند، پول کالایی می گویند. در حقیقت پول کالایی، پولی است که ارزش ذاتی آن مساوی با ارزش اسمی آن است.

۴-۲) پول فلزی

در عصر پول کالایی، به تدریج نقش پول به فلزات واگذار شد. مابین فلزات مختلف طلا و نقره به دلایل مختلف مانند کمیابی، خاصیت چکش خواری، تورق بالا و عدم فسادپذیری توانستند مورد قبول عامه قرار گرفته و نقش پول را ایفا کنند. سالیان متمادی طلا و نقره از جمله انواع وسایل مبادله بود که در امر تجارت مورد استفاده قرار می گرفت. ولی استفاده از طلا و نقره به عنوان پول، مستلزم کشف معادن بیشتر طلا و نقره، استخراج و استفاده از آنها بود. لذا استفاده از طلا و نقره جهت واسطه مبادله برای هر کشور بسیار پرهزینه بود. با گذشت زمان انسان به فکر استفاده از وسیله‌ای ارزانتر و کم هزینه تر جهت انجام مبادلات خویش افتاد و بدین ترتیب بود که پول کاغذی یا اسکناس متولد شد.

۴-۳) پول کاغذی

با گذشت زمان و عبور از مرحله پول کالایی پول کاغذی جایگزین سکه‌های طلا و نقره در اقتصاد شد. پول کاغذی یا اسکناس وسیله مبادله ای است که به راحتی قابل استفاده می باشد. زیرا به راحتی قابل حمل بوده و می توان آن را به سادگی در حجم های کوچک و بزرگ استفاده نمود. به علاوه هر شخصی نمی تواند به میل خود پول کاغذی را به مقادیر نامحدود چاپ نماید و همین امر موجب کمیابی پول کاغذی و ارزشمند شدن آن می شود. باید توجه داشت که تا زمانی که اسکناس قابل تبدیل به طلا و نقره باشد نظام پول کالایی حاکم است. یعنی هر شخصی که دارای اسکناس است با مراجعه به بانک می تواند معادل آن را طلا و نقره دریافت کند. به این پول، پول دارای پشتوانه گفته می شود. ولی امروزه اسکناسهای رایج در اقتصاد دارای پشتوانه نبوده و پول برای این که پول است و نه برای اینکه گواهی کالا است مورد تقاضا قرار می گیرد. در نتیجه نظام پول اعتباری جایگزین نظام کالایی شده است.

نکته ۱: به اسکناسهایی که دارای پشتوانه طلا و نقره نمی باشند، پول غیرقابل تبدیل و یا اسکناس بدون پشتوانه گفته می شود. به عبارت دیگر پول غیرقابل تبدیل، پولی است که هزینه کالایی پول، کمتر از ارزش آن به عنوان پول باشد.

۴-۴) پول بانکی (پول تجربی)

پول بانکی یا پول تجربی، حساب جاری و حساب اعتباری اشخاص و مؤسسات مختلف است که نزد بانکها نگهداری می شود و صاحب آن می تواند برای تسهیل در امر تجارت به وسیله چک و یا به شکل اسکناس آن را دریافت نماید و یا به حساب دیگری منتقل نماید. پول بانکی در کنار اسکناس، متداول گردید و در حال حاضر در کنار پول، انواع کارت، انواع چک و حسابهای جاری نیز جهت پرداخت و انجام مبادلات استفاده می شود. حسابهای جاری از این جهت پول تلقی می شوند که می توانند به راحتی وظایف پول را انجام دهند. انواع چک نیز نقش پول را در اقتصاد بازی کرده و از جمله وسیله‌های مطمئن برای انجام مبادلات می باشد. حتی در مبادلات بین المللی، پول الکترونیکی نیز در دادوستدها مورد استفاده چشمگیری قرار گرفته است. امروزه جوامع تسهیل در امر تجارت، دریافت و پرداخت خود را مدیون انقلاب الکترونیکی می دانند.

در هر حال با گسترش علم و تکنولوژی و توسعه صنعت بانکداری، مطمئناً ابزارهای مطمئن پرداخت دیگری نیز ارائه خواهد شد که بشر را جهت انجام مبادلات خویش یاری رساند.

۴-۵) پول الکترونیکی

پولی است که در قطعه‌های الکترونیکی (تراشه یا chip) ذخیره می‌شود و به جای سکه و اسکناس مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۵- انواع نظام‌های پول فلزی

نظام پولی کشورهای مختلف برحسب نقشی که پول فلزی در اقتصاد ایفا کرده است، به دو نظام زیر تقسیم شده است:

سیستم پولی دو فلزی طلا و نقره

سیستم پولی تک فلزی پایه طلا یا پایه نقره

در سیستم پولی پایه فلزی، واحد پول کشور بر مبنای مقدار مشخصی از طلا و یا نقره با عیار مشخص تعریف می‌شود. به این مقدار از فلز با عیار مشخص، سکه گفته می‌شود. در زیر به بررسی هر کدام از نظام‌های پول فلزی نام برده شده می‌پردازیم:

۵-۱) سیستم پولی دوفلزی طلا و نقره

استفاده همزمان از طلا و نقره به عنوان پول، سیستم دوفلزی نامیده می‌شود. در این نظام که تا اواخر قرن نوزدهم میلادی به عنوان سیستم پولی رایج بود، طلا و نقره هر دو به عنوان پول مورد قبول عامه بود. در سیستم دوفلزی، کشورها رابطه قانونی را مابین دو فلز تعیین می‌نمودند. مثلاً بر این اساس در آمریکا نرخ تبدیل دو فلز به یکدیگر ۱۵:۱ تعیین شده بود. یعنی هر ۱۵ اونس نقره با یک اونس طلا قابل مبادله بود. پس از گذشت زمان و با توجه به نوسانات قیمت و تغییر عیار مسکوک و کشف بیشتر معادن نقره، اشکالاتی در امر محاسبه و پرداخت رخ نمود. بزرگترین مشکل زمانی رخ داد که قیمت مسکوک طلا از ۱۵ سکه نقره بیشتر شد. به این ترتیب مردم سکه‌های طلا را با نقره معاوضه می‌کردند و در جایی دیگر که هنوز نسبت ۱۵:۱ برقرار بود، نقره‌ها را داده و طلای بیشتری می‌گرفتند و از طریق سود می‌کردند. در نتیجه سکه‌های نقره به جای سکه‌های طلا به جریان افتاد و «توماس گرشام» در این شرایط نظریه معروف خود را به عنوان «قانون گرشام» ارائه نمود.

قانون گرشام

با توجه به مشکلات تبدیل و تنظیم سیستم دوفلزی، سرتوماس گرشام قانون معروف خود را ارائه نمود. براساس قانون گرشام هنگامی که دو پول با هم در جریان باشد، مردم پول بد را به پول خوب ترجیح می‌دهند و پول خوب به تدریج از جریان خارج خواهد شد. به عبارت دیگر «پول بد، پول خوب را از جریان خارج می‌کند.» این قانون نه تنها جهت سکه‌های طلا و نقره بلکه هر زمان که دو پول رایج باشد، صادق است. به طور مثال تا چند سال پیش در ایران اسکناس دوتومانی و سکه دوتومانی همزمان در جریان بودند، مردم اسکناس دوتومانی که دارای ارزش کمتری و ارزانتر بود بر سکه دوتومانی ترجیح می‌دادند و این نیز باعث کمیابی سکه‌های دوتومانی شد. اهمیت قانون گرشام به این علت است که سیستم دوفلزی برای دولت‌ها نامطلوب بوده و باعث ایجاد مشکلاتی از جمله نایابی پول خوب می‌شده است. لذا در انتهای قرن نوزدهم جهت فائق آمدن بر مشکلات مذکور، سیستم تک فلزی پایه طلا یا پایه نقره بر اقتصادها حاکم شد و اغلب کشورهای جهان سیستم تک فلزی را برگزیدند.

۵-۲) سیستم تک فلزی پایه طلا یا پایه نقره

سیستم تک فلزی، سیستمی است که در آن یک فلز طلا و یا نقره با عیار مشخص به عنوان واحد پول کشور انتخاب شده است. کشورهای ایران و هندوستان دارای سیستم پولی تک فلزی نقره و انگلستان دارای سیستم تک فلزی طلا بود. این سیستم نیز با توجه به مشکلاتی که داشت، نتوانست نیاز کشورها را مرتفع سازد. مهم‌ترین مشکل سیستم تک فلزی، هنگامی بود که کشور با کسری تراز پرداخت‌ها مواجه می‌شد؛ یعنی وارداتش بیش از صادراتش می‌شد. در این صورت جهت پرداخت قیمت کالاها وارداتی باید طلا و یا نقره از کشور خارج می‌شد، لذا در بلندمدت کشور با کاهش و حتی خالی شدن منابع طلا و یا نقره مواجه می‌شد. اگر کشوری سیستم تک فلزی پایه طلا و یا نقره را ادامه دهد، برای حل مشکل کسری تراز پرداخت‌ها باید سطح عمومی قیمت‌ها را

پایین بیاورد. در این صورت کالاهای داخلی ارزان شده خارجیها بیشتر از کالای داخلی خرید و در عوض شهروندان کشور به علت از دست دادن قدرت خرید خویش، کمتر می‌توانند از خارج خرید کنند، لذا صادرات افزایش و واردات کاهش یافته و مشکل کسری تراز پرداختها حل می‌گردد و خروج طلا و یا نقره از کشور متوقف می‌شود. ولی کاهش سطح قیمت‌ها باعث ایجاد مشکلاتی در اقتصاد مانند کاهش تولید، کاهش قیمت سهام، ورشکستگی و بیکاری خواهد شد. لذا بعدها دولت‌ها سیستم تک فلزی طلا و یا نقره را کنار گذاشتند و به تدریج پول کاغذی رواج پیدا نمود.

سؤالات چهار گزینه‌ای فصل اول

۱- کدام مورد جزء مشکلات سیستم مبادلات پایای به شمار نمی‌آید؟

- (۱) تمایل همزمان طرفین به مبادله
(۲) امکان انجام مبادلات نسبه
(۳) کثرت قیمت کالاها
(۴) فسادپذیری کالا

۲- اگر در اقتصاد پایاپای ۲۰۰۰ نوع کالای مختلف وجود داشته باشد، تعداد کل قیمت‌ها عبارت است از:

- (۱) ۱۹۹۹۰۰۰۰ (۲) ۲۰۰۰۰۰۰۰ (۳) ۴۰۰۰۰۰۰۰ (۴) ۱۹۹۹

۳- کدامیک از موارد زیر جزء انواع پول به شمار می‌آید؟

- (۱) صدف (۲) طلا و نقره (۳) حساب‌های جاری (۴) همه موارد

۴- کدام مورد بیانگر سیستم مبادلات پایاپای مستقیم می‌باشد؟

- (۱) کفش \leftrightarrow کره
(۲) کفش \rightarrow تنباکو \rightarrow کره
(۳) تنباکو \rightarrow کره
(۴) کفش \rightarrow تنباکو

۵- پول کالایی، پولی است که:

- (۱) ارزش ذاتی آن کمتر از ارزش اسمی آن باشد.
(۲) ارزش ذاتی آن بیشتر از ارزش اسمی آن باشد.
(۳) ارزش ذاتی آن برابر با ارزش اسمی آن باشد.
(۴) ارزش اسمی نداشته باشد.

۶- قانون گرشام عبارت است از:

- (۱) پول بد، پول خوب را وارد گردش می‌کند.
(۲) پول بد، پول خوب را از گردش خارج می‌کند.
(۳) پول خوب، پول بد را از گردش خارج می‌کند.
(۴) پول خوب، پول بد را وارد گردش می‌کند.

۷- مهم‌ترین مشکل سیستم پایه طلا زمانی که کشور با کسری تراز پرداخت‌ها مواجه می‌شود چیست؟

- (۱) ایجاد پول بدون پشتوانه
(۲) خروج طلا از کشور
(۳) ورود طلا به کشور
(۴) کاهش سطح عمومی قیمت‌ها

۸- اگر ارزش یا هزینه کالایی پول کمتر از ارزش آن به عنوان پول باشد، چنین پولی بیانگر:

- (۱) پول با پشتوانه کامل
(۲) پول قابل تبدیل
(۳) پول غیرقابل تبدیل
(۴) هیچکدام

۹- کدام مورد جزء انواع سیستم پول کالایی است؟

- (۱) سیستم پول فلزی
(۲) سیستم پول کاغذی
(۳) سیستم پول بانکی
(۴) سیستم پول اعتباری

۱۰- قانون گرشام باعث:

- (۱) ایجاد سیستم دوفلزی جهت تولید انواع پول باشد.
(۲) ایجاد سیستم پایه تک فلزی جهت تولید انواع پول باشد.
(۳) باعث خروج پول کم ارزش از چرخه اقتصاد شد.
(۴) موارد ۱ و ۳

پاسخ سؤالات چهار گزینه‌ای فصل اول

۱- گزینه ۲ صحیح است.

مشکلات سیستم مبادلات پایایی عبارت است از:

تمایل همزمان طرفین به مبادله، فسادپذیری کالاها، غیرقابل تقسیم بودن برخی از کالاها، کثرت قیمت، محدودیت انجام مبادلات نسبی.

۲- گزینه ۱ صحیح است.

$$K = \frac{N(N-1)}{2} = \frac{200(1999)}{2} = 1999000$$

۳- گزینه ۴ صحیح است.

صاف از انواع پول کالایی، طلا و نقره از انواع پول فلزی و حساب‌های جاری از انواع پول بانکی به شمار می‌آید.

۴- گزینه ۱ صحیح است.

در نظام سیستم پایایی مستقیم طرفین کالای همدیگر را خواهان هستند و به طور مستقیم کالاها با هم مبادله می‌شود. در مثال فوق فرد اول دارای کره بوده و خواهان کفش است. از طرف دیگر فرد دوم دارای کفش و خواهان کره است لذا این دو کالاهایشان را با هم معاوضه می‌نمایند. گزینه ۲ بیانگر سیستم مبادلات غیرمستقیم است. در این سیستم فرد اول چون نمی‌تواند شخصی را بیابد که کالای مورد نیاز وی را داشته باشد، لذا ابتدا کره را با تنباکو معاوضه نموده و سپس تنباکو را با کفش که کالای مورد نظر وی است معاوضه می‌کنند. در گزینه های ۳ و ۴ فقط یک معامله انجام می‌شود: کره با تنباکو و یا تنباکو با کفش. ملاحظه می‌شود که در قبال این پرداخت، کالایی دریافت نمی‌شود.

۵- گزینه ۳ صحیح است.

پول کالایی، پولی است که ارزش ذاتی آن برابر با ارزش اسمی آن باشد.

۶- گزینه ۲ صحیح است.

۷- گزینه ۲ صحیح است.

مهم‌ترین مشکل سیستم تک فلزی هنگامی که کشور با کسری تراز پرداخت‌ها مواجه می‌شود خروج طلا و یا نقره از کشور است که در بلندمدت باعث تهی شدن ذخایر طلا و یا نقره در کشور می‌شود.

۸- گزینه ۳ صحیح است.

اگر ارزش یا هزینه کالایی پول کمتر از ارزش آن به عنوان پول باشد، به آن پول غیرقابل تبدیل گویند.

۹- گزینه ۱ صحیح است.

سیستم پول فلزی از انواع سیستم پول کالایی است که در آن طلا و نقره به عنوان پول مورد استفاده قرار می‌گیرند.

۱۰- گزینه ۲ صحیح است.

براساس قانون گرشام که پول بد، پول خوب را از جریان خارج می‌کند، سیستم دوفلزی جهت تولید انواع پول مورد سؤال قرار گرفته و باعث ایجاد سیستم تک فلزی پایه طلا و یا پایه نقره جهت تولید پول شد.

فصل دوم

پول چیست؟

- ◆ معنی پول
- ◆ وظایف پول
- ◆ ویژگی‌های یک پول مطلوب
- ◆ اندازه‌گیری حجم پول
- ◆ نقش پول در تعاریف مختلف
- ◆ آشنایی یا اصطلاحات و مفاهیم اساسی در بانکداری

فصل دوم

پول چیست؟

۱- مقدمه

موانع و مشکلات موجود در ذات سیستم مبادلات پایاپای در امر مبادله، این انگیزه را در بشر برانگیخت تا با خلق وسیله‌ای به نام پول موانع و محدودیت‌ها بر سر راه مبادله را از میان برداشته و مبادلات بین مردم را تسهیل و آسان نماید. در این فصل به بررسی مفهوم و معنی پول پرداخته و با توجه به کاربردها یا نقشهای پول در سیستم اقتصادی، تعریفهای دقیقی از آن ارائه کرده و وظایف و خواص آن را تشریح می‌کنیم. در ادامه نیز، شیوه سنجش یا اندازه‌گیری پول را شرح می‌دهیم.

۲- معنی پول

در مکالمات روزمره از پول زیاد صحبت شده و تمام مبادلات نیز توسط پول انجام می‌شود. عموماً وقتی مردم راجع به پول صحبت می‌کنند، راجع به پول رایج کشور حرف می‌زنند. پول رایج کشور می‌تواند شامل اجزاء مختلفی باشد. سکه و اسکناس و حساب‌های جاری جزء پول بوده و می‌تواند جهت خرید کالاها و خدمات و یا پرداخت بدهی‌ها از آن استفاده شود. باید توجه داشت که مفهوم پول به معنی اسکناس خیلی محدود است و در مقابل مفهوم پول مترادف با ثروت بسیار گسترده است. مثلاً وقتی گفته می‌شود آقای بهار پول دار است، معنای آن این است که ثروتمند می‌باشد. اگر این مفهوم در اقتصاد به کار گرفته شود همه ثروت آقای بهار جزء پول به حساب می‌آید ولی آنچه اینجا متفاوت است این است که از بعضی دارایی‌ها را به راحتی جهت خرید کالاها و خدمات می‌توان استفاده کرد که در اصطلاح گفته می‌شود این گونه دارایی‌ها دارای نقدینگی بالایی هستند. مثلاً سکه، اسکناس و چک از جمله دارایی‌های نقد هستند که پول به حساب می‌آیند. در مقابل دارایی‌های دیگری نظیر اوراق قرضه، سهام، مستغلات، وجود دارند که نیازمند پرداخت هزینه و زمان بوده تا برای مبادله کالاها و خدمات مورد استفاده قرار گیرند. در اصطلاح به این گونه دارایی‌ها، دارایی‌های با نقدینگی پایین گفته می‌شود. مثلاً شخصی که دارای خانه است، برای فروش خانه باید زمان صرف کند و خریداری پیدا کرده و مبلغی نیز بابت حق کمیسیون به بنگاه املاکی داده تا بتواند خانه را تبدیل به پول نقد نماید.

اقتصاددانان پول را براساس وظایفی که به آن محول شده است تعریف می‌نمایند. جان هیکس اقتصاددان انگلیسی در تعریف پول می‌نویسد: «پول چیزی است که وظایف پول را انجام می‌دهد.» از این رو کافی است تا وظایف پول را بشناسیم، آنگاه هر چیزی یا شیئی که بتواند این وظیفه را انجام دهد، همان پول می‌باشد. بنابراین کالا یا شیئی خاص پول نیست بلکه هر چیزی که بتواند وظایف پول را انجام دهد پول است.

۳- وظایف پول

به‌طور کلی برای پول چهار وظیفه اصلی را در نظر می‌گیریم:

(۱) واسطه مبادله

(۲) وسیله ارزش‌گذاری

۳) وسیله حفظ ارزش

۴) وسیله پرداخت‌های آتی

اینک در ادامه بحث هریک از موارد مذکور را تشریح می‌کنیم:

۳-۱) پول به عنوان واسطه مبادله

در سیستم مبادلات پایاپای به لحاظ فقدان یک وسیله به عنوان واسطه مبادله، کالا مستقیماً با کالا مبادله می‌شد که باعث ایجاد مشکلات و مسائلی می‌شد که در فصل قبل به آنها پرداخته شد. اما با خلق پول به عنوان واسطه مبادله، دیگر نیازی نیست که کالا مستقیماً با کالا مبادله شود بلکه صاحبان کالاها و خدمات در ازاء ارائه کالاها و خدمات خود پول دریافت می‌کنند و در مقابل در ازای دریافت کالاها و خدمات مورد نیاز خود پول پرداخت می‌کنند. بنابراین پول به عنوان واسطه مبادله مردم این امکان را فراهم می‌کند که هرکس براساس استعدادها و توانمندیهای خود کالا و خدمتی را تولید نماید که توانایی لازم را برای تولید آن را دارد و مازاد تولیداتش را در مقابل دریافت پول در اختیار متقاضیان آن کالا قرار دهد و با پول دریافتی سایر نیازمندیهای خود را که از طرف دیگران عرضه می‌شود، تأمین نماید.

۳-۲) وسیله ارزش‌گذاری

به وسیله پول هر نوع کالا و خدمتی با یک معیار واحد (پول) تعیین ارزش می‌شود. به این ترتیب چندگانگی در قیمت و تصادفی بودن نرخ مبادله از بین خواهد رفت و ارزش هر کالا برحسب قیمت آن، نسبت به ارزش سایر کالاها به درستی سنجیده و محاسبه می‌گردد.

۳-۳) وسیله حفظ ارزش

نقش دیگر پول این است که به عنوان «مخزن ارزش» یعنی مخزنی از قدرت خرید مورد استفاده قرار می‌گیرد. خاصیت مخزن ارزش بودن، باعث می‌شود که قدرت خرید تا زمانی که پول به مصرف نرسیده حفظ شود. این نقش از آن جهت مفید است که بیشتر افراد نمی‌خواهند درآمد خود را بلافاصله خرج کنند، بلکه ترجیح می‌دهند که تا زمانی که تمایل به خرید کالا پیدا کنند، آن را ذخیره نمایند. به این ترتیب پول این امکان را فراهم می‌آورد که بدون اینکه خللی در ارزش آن حاصل شود، در آینده به منظور رفع نیازمندیهای خود از آن استفاده نمایند.

ارزش پول به عنوان یک «مخزن ارزش» به سطح قیمت‌ها بستگی دارد. برای مثال، اگر قیمت‌ها دو برابر شود، ارزش پول نصف خواهد شد و برعکس، اگر قیمت‌ها نصف شود، ارزش پول دو برابر خواهد شد. به هنگام وجود تورم، یعنی زمانی که قیمت‌ها به سرعت افزایش می‌یابد، پول به سرعت ارزش خود را از دست می‌دهد و مردم تمایلی ندارند که ثروت خود را به صورت پول درآورند.

۳-۴) وسیله پرداخت‌های آتی

امروزه بسیاری از مبالغ پرداختی در مورد معاملات انجام شده به زمان‌های آینده موکول می‌گردد. برای مثال ممکن است شخصی خانه‌ای خریداری نماید و بخشی از ارزش خانه را به صورت اقساط ماهیانه در آینده پرداخت نماید. بنابراین با خلق پول نیز این امکان فراهم می‌شود که بسیاری از پرداخت‌ها به آینده موکول گردد، زیرا دقیقاً معادل ارزش آن چه باید در آینده پرداخت شود به صورت دقیق و براساس پول مشخص می‌شود. در حالی که در صورت عدم وجود پول، چنان‌چه قرار باشد مثلاً شخصی خانه‌ای را خریداری نماید به طوریکه بخشی از ارزش خانه را در آینده به صورت کالای خاص پرداخت نماید ممکن است در آینده که قرار است خانه به صورت کالا پرداخت شود فروشنده خانه دیگر به کالای تحویل شده به عنوان بهای فروش، احتیاجی نداشته باشد و لذا مجبور شود به دنبال شخص دیگری بگردد که به این کالا نیاز دارد و هم‌زمان کالای موردنیاز فروشنده خانه را نیز داشته باشد که این موضوع ریسک در معاملات را افزایش می‌دهد و تصمیم‌گیری در انجام این گونه معاملات را مشکل‌ساز می‌نماید.

۴- ویژگی‌های یک پول مطلوب

در طی دوران‌های گذشته بسته به شرایط اقتصادی، جغرافیایی و فرهنگی مناطق مختلف انواع و اقسام کالاهای خاص مانند نمک، تنباکو، صدف، گاو، گوسفند، چرم، سنگ و... به عنوان پول استفاده می‌شده است. با توجه به مشکلات این کالاها به عنوان پول مانند حمل و نقل کالا، فسادپذیری، عدم تقسیم پذیری برخی از کالاها، این نوع از پول مقبولیت خود را در میان مردم از دست داد. فلزات گرانبها مانند طلا و نقره با توجه به خصوصیات ویژه آن مانند بادوام بودن، خاصیت چکش خواری بالا و خاصیت توریق بالا بین جوامع تا سالیان دراز به عنوان پول رواج داشتند. بعدها نیز سکه‌های طلا و نقره جای خود را به پول کاغذی یا اسکناس و سپس پول الکترونیکی دادند. لذا مشخص می‌شود که در طی تاریخ بشر، همواره شیئی به عنوان پول جهت انجام مبادلات استفاده می‌شده است. ولی هر چیزی برای اینکه بتواند پول باشد، باید دارای حداقل پنج خصوصیت به شرح زیر باشد:

۴-۱) قابلیت حمل و نقل آسان

برای اینکه امکان استفاده از پول فراهم شود، باید بتوان پول را به راحتی به هر کجا که نیاز است جهت خرید کالاها و خدمات و یا بازپرداخت بدهی‌ها، حمل نمود. اگر این امکان فراهم نباشد، امکان استفاده وسیع از آن فراهم نمی‌شود.

۴-۲) قابلیت تقسیم پذیری

پول می‌بایستی به واحدهای کوچکتر قابل تقسیم باشد تا امکان پرداخت و دریافت با قیمت‌های پایینتر فراهم شود. در غیراین صورت امکان مبادله کالاها را کوچک و ارزان وجود نخواهد داشت.

۴-۳) بادوام بودن

پول باید از نظر فیزیکی بادوام باشد و در اثر مرور زمان ارزش خود را از دست ندهد. بعضی از کالاها در اثر گذشت زمان کیفیت خود را از دست داده و لذا نمی‌توانند به عنوان پول مورد استفاده قرار گیرند.

۴-۴) مقبولیت عام داشتن

پول باید شیئی باشد که همگان ارزش آن را قبول داشته و به آن اعتماد کنند. اگر این شرایط فراهم نباشد، ممکن است در هنگام استفاده، اشخاص نسبت به کم ارزش بودن یا دارای ارزش بیشتر آن شک نمایند.

۴-۵) یکسان و متحدالشکل بودن

پول باید دارای استاندارد مشخص و تعریف شده‌ای باشد تا افراد هنگام دریافت و پرداخت با مشکل مواجه نشوند.

۵- اندازه‌گیری حجم پول

در تعریف پول گفتیم پول به هر چیزی که در ازای کالا و خدمات مورد قبول واقع شود، گفته می‌شود. تعریف مزبور بیان می‌کند که رفتار مردم است که پول را تعریف می‌کند. به این معنی که آنچه باعث می‌شود پول به عنوان یک قلم دارایی به حساب آید این اعتقاد است که دیگران آن را به عنوان وسیله‌ای برای پرداخت خواهند پذیرفت. در تاریخ بشر، اشکال گوناگون دارایی از طلا تا اسکناس و سرانجام حساب‌های جاری و چک به عنوان پول استفاده می‌شده است. بدین ترتیب تعریف رفتاری نمی‌تواند به نحو دقیقی مشخص کند کدام دسته از دارایی‌ها باید به عنوان پول تلقی کرد. برای اندازه‌گیری یا سنجش پول، باید تعریف دقیقی از آن ارائه کنیم تا مشخص شود کدام اقسام جزء این عنوان قرار می‌گیرند. به طور کلی چهار روش مهم اندازه‌گیری حجم پول وجود دارد:

روش معاملاتی (M_1)

روش نقدینگی (M_2)

روش وسیعتر (M_3)

روش خیلی وسیعتر (L)

۵-۱) روش معاملات (M_1)

دقیقترین تعریفی که بانک‌های مرکزی از پول ارائه داده اند، M_1 می‌باشد. اجزاء M_1 شامل سکه و اسکناس در دست مردم و حساب‌های جاری یا دیداری می‌باشد. بنابراین می‌توان نوشت:

$$M_1 = \text{سپرده‌های دیداری} + \text{سکه و اسکناس در دست مردم}$$

کاملاً مشخص است که ۲ مورد فوق پول هستند، زیرا می‌توان آنها را به صورت مستقیم به عنوان یک وسیله دادوستد مورد استفاده قرار داد. سپرده‌های دیداری اشخاص در بانک‌های تجاری به این جهت پول محسوب می‌شوند که در واقع دقیقاً به مثابه اسکناس رایج و به حکم قانون قادر به انجام نقش و وظایف خود به عنوان پول می‌باشند. جدول ۱-۲ اجزاء M_1 را برای سال ۱۳۸۶ ایران نشان می‌دهد.

۷۹۹۰۹۱۲	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
۴۵۵۷۹۸/۱	سپرده‌های دیداری
۵۳۵۷۰۷/۳	پول

جدول ۱-۲ اجزاء M_1 در سال ۱۳۸۶

۵-۲) روش نقدینگی (M_p)

هر نوع وسیله دیگری که بتواند از عهده انجام وظایف مشخص شده برای پول برآید و مورد تأیید و عرف جامعه نیز باشد حکم پول را خواهد داشت. لذا اگر به M_1 موارد جدیدی اضافه شود تبدیل به M_p خواهد شد. مثلاً جهت تعیین میزان حجم پول در گردش علاوه بر مقدار اسکناس، مسکوک در دست مردم و مانده حساب سپرده دیداری اشخاص می‌توان شبه پول را نیز به آن افزود. اجزاء شبه پول در ایران عبارت است از سپرده‌های قرض الحسنه پس انداز و سپرده‌های مدت‌دار مرسوم نزد بانک‌ها. بنابراین:

$$M_p = M_1 + \text{شبه پول}$$

سپرده‌های مدت‌دار مردم نزد بانک‌ها + سپرده‌های قرض الحسنه پس انداز = شبه پول

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران علاوه بر احتساب حجم پول در گردش به شرح روابط فوق، نقدینگی بخش خصوصی را نیز محاسبه می‌نماید. جدول ۲-۲ اجزاء را برای سال ۱۳۸۷ نشان می‌دهد.

میزان شبه پول + حجم پول در گردش = نقدینگی بخش خصوصی

۱۵۲۳۰۵/۰۰	سپرده‌های قرض الحسنه پس انداز
۴۹۵۶۰۸/۷	سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار کوتاه مدت
۴۲۰۳۷۵/۸	سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار بلندمدت
۳۶۲۹۶/۲	سپرده‌های متفرقه
۱۱۰۴۵۸۵	جمع (شبه پول)

جدول ۲-۲ اجزاء شبه پول

۵-۳) روش وسیعتر (M_p)

در تعریف پولی، اقلام دیگری از دارایی‌هایی که قدرت نقدشوندگی کمتری دارند به M_p اضافه می‌شوند. مثل مانده سپرده‌های مدت‌دار بزرگ، قراردادهای بازخرید مدت‌دار و مانده وجوه صندوق تعاونی بازار پول. بنابراین می‌توان نوشت:

$$M_p = M_p + \text{مانده وجوه صندوق تعاونی در بازار پول} + \text{قراردادهای بازخرید مدت‌دار} + \text{سپرده‌های مدت‌دار بزرگ}$$

۵-۴) روش خیلی وسیعتر (L)

اگر به اقلامی از دارایی که در واقع حالت پول را ندارند ولی از قدرت نقدشوندگی بالایی برخوردارند، اضافه شود L حاصل می‌شود. بنابراین عبارت است:

$$L = M_p + \text{اوراق قرضه پس انداز} + \text{اوراق تجاری} + \text{اوراق خزانه کوتاه مدت}$$

۶- نقش پول در تعاریف مختلف

به طور کلی تعریف پول به عنوان وسیله مبادله، شامل M_1 می‌شود در حالی که تعاریف دیگری از پول مانند M_2 ، M_3 ، L به تعریف پول به عنوان وسیله ارزش گذاری اقتصادی برمی‌گردد. به عبارت دیگر در M_1 تأکید بر نقش پول به عنوان واسطه مبادله است ولی تعاریف دیگر پول (شامل دیگر M ها و L) بر نقش پول به عنوان وسیله حفظ ارزش تأکید دارند و به عنوان واسطه انجام معاملات چندان بهایی نمی‌دهد.

۷- آشنایی با اصطلاحات و مفاهیم اساسی بانکداری

اکنون که با مبانی و وظایف و تعاریف حجم پول آشنا شدیم، لازم است که برخی از مفاهیم و اصطلاحات مهم و اساسی رایج در بانکداری را توضیح داده و آنها را به طور دقیق شناسایی کنیم.

۱- سکه و اسکناس در دست مردم

۲- سپرده‌های دیداری

۳- سپرده‌های غیردیداری

۴- شبه پول

۵- سرعت گردش پول

۷-۱) سکه و اسکناس در دست مردم

سکه و اسکناس دو نوع پول رایج در اقتصاد می‌باشد که نوعی پول اعتباری بوده و توسط بانک مرکزی ارائه می‌شود. ولی یک تفاوت بسیار مهم مابین سکه و اسکناس وجود دارد. سکه، پولی است که ممکن است در شرایطی ارزش کالایی آن بیشتر از ارزش اسمی شود، در حالی که اسکناس همواره دارای ارزش اسمی بالا و ارزش کالایی پایین می‌باشد.

سکه و اسکناس در دست مردم یکی از مهم‌ترین اجزاء تعیین‌کننده حجم پول است. اما سکه و اسکناس نزد سیستم بانکی کشور جزء سکه و اسکناس مورد محاسبه در حجم پول به شمار نمی‌آید. در حقیقت سکه و اسکناس در دست مردم از تفاضل سکه و اسکناس منتشر شده با سکه و اسکناس نزد سیستم بانکی کشور به دست می‌آید. بنابراین می‌توان نوشت:

سکه و اسکناس نزد سیستم بانکی کشور - سکه و اسکناس منتشر شده = سکه و اسکناس در دست مردم

۷-۲) سپرده‌های دیداری

این حساب شامل حساب‌های جاری در بانک‌های تجاری است که با چک قابل برداشت است. به این گونه حساب‌ها بهره‌ای تعلق نگرفته و بنابراین هزینه‌ای نیز برای بانک ندارند. به علت اینکه این حساب‌ها با چک قابل برداشت است و می‌تواند به سرعت تبدیل به سکه و اسکناس شود، از جمله نقدترین دارایی‌ها به شمار می‌آیند.

۷-۳) سپرده غیردیداری

سپرده‌های غیردیداری شامل دو نوع سپرده‌های پس انداز و سپرده‌های مدت‌دار است. این گونه حساب‌ها دارای دو خصوصیت مهم می‌باشد؛ اولاً برخلاف حساب‌های جاری به این حساب‌ها بهره تعلق گرفته و ثانیاً صاحبان این گونه حساب‌ها نمی‌توانند با چک وجه مورد نظر خود را برداشت نمایند. سپرده‌های غیردیداری دارای درجه نقدینگی کمتری نسبت به سکه و اسکناس و سپرده‌های دیداری می‌باشد.

۷-۴) شبه پول

اگر هر چیزی که مورد قبول مردم باشد پول بنامیم، معمولاً بجز سکه و اسکناس و سپرده‌های جاری که به صورت چک قابل برداشت است، بقیه انواع دارایی‌ها پول نمی‌باشند. یکی از مهم‌ترین وظایف پول، وسیله حفظ و ذخیره ارزش است ولی در عمل

ارزش پول در طول زمان کاهش می‌یابد. بنابراین مردم سعی می‌کنند آن مقدار از پول خود که به آن نیاز ندارند تبدیل به دیگر دارایی‌ها نمایند. در تبدیل پذیری پول به سایر دارایی‌ها، با ۲ نوع دارایی مواجه می‌شویم:

(۱) دارایی‌هایی که به آسانی قابل نقد شدن هستند و به سرعت و سهولت می‌توان آنها را تبدیل به پول کرد: نقدشونده ترین دارایی‌ها شبه پول است که شامل حساب‌های پس انداز سپرده مدت‌دار می‌باشد. شبه پول نزدیکترین جانشین برای پول است. بنابراین می‌توان نوشت:

سپرده‌های مدت‌دار مردم نزد بانک‌ها + سپرده‌های پس انداز مردم = شبه پول
(۲) دارایی‌هایی که به سرعت قابل تبدیل به پول نیستند مانند زمین، ساختمان، ماشین آلات.

۷-۵) سرعت گردش پول

سرعت گردش پول عبارت است از تعداد دفعاتی که یک واحد پول در طی یک سال دست به دست می‌شود. اگر گردش یک اسکناس هزار ریالی در طول سال ۲ باشد، قدرت خرید این اسکناس معادل ۲۰۰۰ ریال در سال است. بنابراین افزایش و کاهش سرعت گردش پول دقیقاً همان نقش افزایش و یا کاهش پول در جریان را ایفاء می‌کند. سرعت پول در گردش از نسبت تولید ناخالص ملی به قیمت جاری به نقدینگی بخش خصوصی به دست می‌آید. بنابراین می‌توان نوشت:

$$\text{سرعت گردش پول} = \frac{\text{تولید ناخالص ملی به قیمت جاری}}{\text{نقدینگی بخش خصوصی}}$$

میزان شبه پول + حجم پول در گردش = نقدینگی بخش خصوصی

سرعت گردش پول به عوامل زیر بستگی دارد:

(۱) تعداد دفعات معاملات: هرچه قدر تعداد دفعات معاملات بیشتر باشد، سرعت گردش پول بیشتر است.

(۲) ارزش پول: سرعت گردش پول به ارزش پول بستگی دارد. در زمان تورم و کاهش ارزش پول به علت اینکه مردم سعی می‌کنند پول در نزد خویش کمتر نگهداری می‌کنند و به محض دریافت پول آن را به مصرف برسانند سرعت گردش پول زیاد می‌شود و برعکس هنگام رکود، ارزش پول بالا می‌رود و مردم ترجیح می‌دهند پول خویش را حفظ کنند در نتیجه کمتر پول خرج کرده و سرعت گردش پول کاهش می‌یابد.

(۳) حجم داد و ستد: اگر تجارت داخلی و بین‌المللی یک کشور افزایش یابد، مقدار معاملات افزایش یافته و در نتیجه سرعت گردش پول افزایش می‌یابد.

سؤالات چهار گزینه‌ای فصل دوم

- ۱- قیمت یک بسته ماکارونی بر کدام وظیفه پول تأکید دارد؟
 (۱) حفظ ارزش (۲) واحد شمارش (۳) پرداخت‌های آتی (۴) واسطه مبادله
- ۲- کدامیک از گزینه‌های زیر روش (L) در تعریف پول می‌باشد؟
 (۱) پول = سکه و اسکناس در دست مردم + سپرده‌های جاری
 (۲) پول = سکه و اسکناس در دست مردم + سپرده‌های جاری + سپرده‌های غیردیداری
 (۳) پول = سکه و اسکناس در دست مردم + سپرده‌های دیداری + سپرده‌های غیردیداری + سپرده‌های مدت
 (۴) پول = سکه و اسکناس در دست مردم + سپرده‌های دیداری + سپرده‌های غیردیداری + سپرده‌های مدت‌دار و پس انداز + اوراق قرضه
- ۳- در کدام روش تعریف پول به نقش پول به عنوان واسطه مبادله تأکید شده است؟
 (۱) M_1 (۲) M_2 (۳) M_3 (۴) L
- ۴- کدامیک از موارد زیر جزء وظایف پول به شمار نمی‌آید؟
 (۱) واسطه مبادله (۲) وسیله سنجش ارزش
 (۳) معیار عملکرد اقتصاد (۴) وسیله پرداخت‌های آتی
- ۵- کدامیک از موارد زیر پنج خاصیت مطلوب پول را داراست؟
 (۱) سکه (۲) اسکناس (۳) حساب‌های جاری (۴) هر ۳ مورد
- ۶- کدام مورد بیانگر اجزاء شبه پول می‌باشد؟
 (۱) سپرده‌های جاری و سپرده‌های پس انداز
 (۲) سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار و سرمایه‌های پس انداز
 (۳) سپرده‌های جاری و سرمایه‌گذاری مدت‌دار
 (۴) سپرده سرمایه‌گذاری مدت‌دار و سپرده خای غیردیداری
- ۷- پولی که در جیب شما است بیانگر کدامیک از ویژگی‌های مطلوب پول است؟
 (۱) قابلیت تقسیم پذیری (۲) مقبولیت عام داشتن
 (۳) بادوام بودن (۴) قابل حمل بودن
- ۸- نقدینگی بخش خصوصی برابر است با:
 (۱) شبه پول + حجم پول در گردش
 (۲) سپرده پس انداز + سپرده‌های مدت‌دار بانک‌ها + حجم پول در گردش
 (۳) شبه پول + اوراق تجاری + اوراق قرضه پس انداز
 (۴) موارد ۱ و ۲
- ۹- هنگامی که سطح قیمت‌ها نصف می‌شود:
 (۱) ارزش پول دو برابر خواهد شد. (۲) ارزش پول نصف خواهد شد.
 (۳) ارزش پول تغییری نخواهد کرد. (۴) همه موارد فوق ممکن است.
- ۱۰- به کدامیک از حساب‌های زیر بهره تعلق می‌گیرد؟
 (۱) حساب‌های دیداری (۲) حساب‌های غیردیداری
 (۳) حساب‌های قرض الحسنه (۴) هیچکدام
- ۱۱- در زمان رکود:
 (۱) سرعت گردش پول افزایش می‌یابد. (۲) سرعت گردش پول کاهش می‌یابد.
 (۳) سرعت گردش پول تغییری نمی‌کند. (۴) همه موارد فوق ممکن است.

۱۲- M_1 عبارت است از:

(۱) سپرده‌های دیداری $M_1 +$

(۳) شبه پول $M_1 +$

(۲) اسکناس و سکه در دست مردم $M_1 +$

(۴) چک $M_1 +$

۱۳- کدام مورد دارای بالاترین قدرت نقدشوندگی می‌باشد؟

(۱) خانه

(۲) سهام عادی

(۳) سکه و اسکناس

(۴) ماشین لباسشویی

۱۴- قرض دادن بیانگر کدام وظیفه پول است؟

(۱) واسطه مبادله

(۲) وسیله حفظ ارزش

(۳) وسیله ارزش گذاری

(۴) وسیله پرداخت‌های آتی

۱۵- کدام یک از وظایف پول می‌باشد؟

(۱) معیار پرداخت‌های معوقه

(۳) معیار سنجش ارزش

(۲) عامل توزیع مجدد درآمدها

(۴) همه موارد

پاسخ سؤالات چهار گزینه‌ای فصل دوم

- ۱- گزینه ۲ صحیح است.
قیمت یک بسته ماکارونی بر وظیفه پول به عنوان واحد شمارش تأکید دارد.
- ۲- گزینه ۴ صحیح است.
روش (L) یا روش خیلی وسیعتر در تعریف پول عبارتست از: پول = سکه و اسکناس در دست مردم + سپرده‌های دیداری + سپرده‌های غیردیداری + سپرده‌های مدت‌دار و پس انداز + اوراق قرضه
- ۳- گزینه ۱ صحیح است.
روش M_1 ، روش معاملاتی تأکید بر نقش پول به عنوان واسطه مبادله دارد.
- ۴- گزینه ۳ صحیح است.
به‌طور کلی برای پول ۴ وظیفه اصلی و مهم در نظر گرفته می‌شود:
(۱) پول به عنوان واسطه مبادله (۲) پول وسیله حفظ ارزش (۳) پول وسیله پرداخت‌های آتی (۴) پول وسیله ارزش‌گذاری
- ۵- گزینه ۴ صحیح است.
پول شامل سکه و اسکناس جاری است که همه اینها پنج خاصیت مطلوب پول را دارا است.
- ۶- گزینه ۲ صحیح است.
اجزاء شبه پول عبارت است از سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار و سپرده‌های پس انداز.
- ۷- گزینه ۴ صحیح است.
عبارت پولی که در جیب شما است بیانگر خاصیت قابل حمل بودن پول است: زیرا این مورد نشان می‌دهد که پول را می‌توان در جیب حمل نمود و هرکجا که نیاز است از آن استفاده نمود.
- ۸- گزینه ۴ صحیح است.
نقدینگی بخش خصوصی عبارت است از مجموع حجم پول در گردش و شبه پول. در گزینه دوم، سپرده‌های پس انداز و سپرده‌های مدت‌دار بانک‌ها همان شبه پول است.
- ۹- گزینه ۱ صحیح است.
ارزش پول به عنوان «مخزن ارزش» به سطح قیمت‌ها بستگی دارد. اگر سطح قیمت‌ها نصف می‌شود، به معنی کاهش تورم بوده و در این صورت ارزش پول دو برابر خواهد شد.
- ۱۰- گزینه ۲ صحیح است.
سپرده‌های غیردیداری، حساب‌هایی هستند که برخلاف حساب‌های دیداری به آنها سود تعلق می‌گیرد و در ضمن با چک نیز قابل برداشت نیستند.
- ۱۱- گزینه ۲ صحیح است.
در زمان رکود، به علت افزایش ارزش پول، مردم ترجیح می‌دهند کمتر خرج کنند و لذا از سرعت گردش پول کاهش می‌یابد.
- ۱۲- گزینه ۳ صحیح است.
در تعریف روش نقدینگی M_p بیان کردیم که:
- $$M_p = M_1 + \text{شبه پول}$$
- ۱۳- گزینه ۳ صحیح است.
سکه و اسکناس جزء دارایی‌هایی است که دارای بالاترین درجه نقدشوندگی است.
- ۱۴- گزینه ۴ صحیح است.
هنگامی که شما پولی را به شخصی قرض می‌دهید و انتظار بازپرداخت آن را در آینده دارید، بر وظیفه پول به عنوان وسیله پرداخت‌های آتی تأکید دارید.
- ۱۵- گزینه ۴ صحیح است.
گزینه ۳ و ۱ از وظایف معروف پول هستند و گزینه ۲ نیز وظیفه پول است. زیرا در شرایط تورمی دارندگان درآمدهای ثابت مثل حقوق بگیران ضرر می‌کنند و دارندگان درآمدهای متغیر منتفع می‌شوند در شرایط رکودی دارندگان درآمدهای ثابت منتفع می‌شوند. لذا به وسیله پول توزیع مجدد درآمدها صورت می‌گیرد.

فصل سوم

بازارهای مالی

- ◆ انواع نظام‌های مالی
- ◆ انواع بازارهای مالی
- ◆ وظیفه بازارهای مالی
- ◆ بازارهای اولیه و ثانویه
- ◆ آشنایی با اصلاحات و مفاهیم اساسی در بازارهای مالی

فصل سوم

بازارهای مالی

۱- مقدمه

در ادبیات اقتصادی، بازارهای مالی از جمله مهم‌ترین بازارهای اقتصادی می‌باشند و می‌توانند نقش بسیار مهم و گسترده‌ای را در جهت تنظیم و سوق دهی منابع مالی از سمت افرادی که دارای پس‌انداز و مازاد پول می‌باشند به سمت افرادی که دارای کسری هستند، ایفا کنند. با گسترش بازارهای مالی و هدایت مستقیم منابع مالی امکانات لازم جهت سرمایه‌گذاری ایجاد شده و می‌توان از این طریق به توسعه کشور نیز کمک نمود. در این فصل به بررسی انواع بازارهای مالی و خصوصیات هر کدام پرداخته و چگونگی انتقال وجوه را در این بازارها مورد بررسی قرار خواهیم داد.

۲- انواع نظام‌های مالی

به‌طور کلی نظام‌های مالی در دو طبقه تقسیم‌بندی می‌شوند:

نظام‌های مالی پایه بانک

نظام‌های مالی پایه اوراق بهادار

در زیر به تعریف و توضیح هر کدام می‌پردازیم.

۲-۱) نظام مالی پایه بانک

در این نوع نظام، سرمایه‌گذاری یا اعطای اعتبار به روش غیرمستقیم، بدون مبادله اوراق بهادار صورت می‌گیرد. در روش غیرمستقیم اکثر ابزارها به‌صورت انواع مختلف سپرده‌های کوتاه مدت و بلندمدت می‌باشد. به این صورت که پس‌اندازکنندگان کوچک نزد واسطه‌های مالی که عموماً بانک‌ها می‌باشند اقدام به اندوختن سرمایه می‌کنند. مثلاً اعتباردهندگان در بانک سپرده‌گذاری می‌کنند و شخصی که نیازمند منابع مالی جهت کارهای تولیدی است، به بانک مراجعه نموده و وام دریافت می‌کند. در نتیجه به‌طور غیرمستقیم از منابع سرمایه‌گذاران استفاده می‌کند. در کشور ما، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، شبکه بانک‌های تجاری و تخصصی، مؤسسات اعتباری غیربانکی و صندوق‌های قرض الحسنه از جمله مؤسساتی هستند که تحت نظام مالی پایه بانک فعالیت می‌کنند. نظام مالی پایه بانک بیشتر در کشورهای در حال توسعه که فاقد بازارهای مالی پیشرفته اند، کاربرد وسیعی دارد.

۲-۲) نظام مالی پایه اوراق بهادار

در این نظام، سرمایه‌گذاری یا اعطای اعتبار به واحدهای تولیدی یا تجاری به شیوه مستقیم صورت می‌گیرد. اعتباردهندگان وجوه خود را به اوراق تجاری کوتاه مدت، اوراق قرضه، سهام و سایر ابزارهای مالی تبدیل نموده و از این روش به‌صورت مستقیم به دیگر افراد که نیازمند وجوه آنها هستند اعتبار می‌دهند. به‌طور مثال کارخانه‌ای که نیازمند منابع مالی جهت توسعه فعالیت‌های تولیدی خویش است، جهت تأمین اعتبار، اوراق قرضه منتشر نموده و آن را عرضه می‌کند. پس‌اندازکنندگان، اوراق قرضه آنها را

خریداری نموده و به آنها اعتبار می‌دهند. در حال حاضر، بورس اوراق بهادار ایران، برخی شعب بانکها در مراکز استانها و تعدادی از شرکتهای سرمایه‌گذاری تنها نهادهای عملیاتی موجود نظام مالی بر پایه اوراق بهادار در ایران هستند.

۳- انواع بازارهای مالی

بازارهای مالی به دو گروه اصلی طبقه بندی می‌شوند:

بازار پول

بازار سرمایه

در زیر به تعریف و توضیح هرکدام می‌پردازیم:

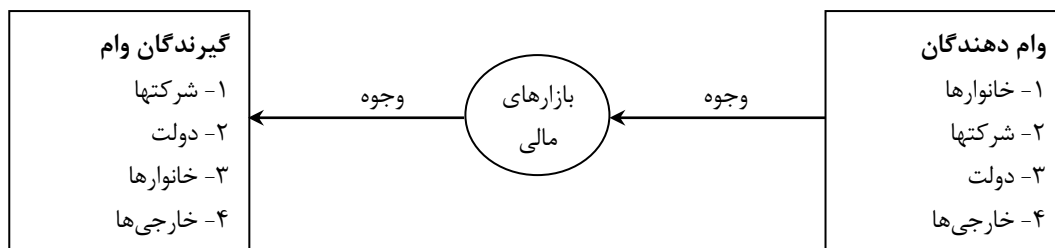
بازار پول یک بازار مالی است که در آن تنها اوراق قرضه کوتاه مدت (تاریخ سررسید کمتر از یکسال) دادوستد می‌شود. اصولاً بازار پول به عنوان بازار تعهدات کوتاه مدت کمتر از یکسال اطلاق می‌شود.

بازار سرمایه، بازار مالی است که در آن اوراق قرضه بلندمدت (دارای تاریخ سررسید یک سال و بیشتر) و سهام شرکتهای داد و ستد می‌شود. بازار سرمایه به بازار تعهدات میان مدت و بلندمدت بیشتر از یکسال معروف است.

۴- وظیفه بازارهای مالی

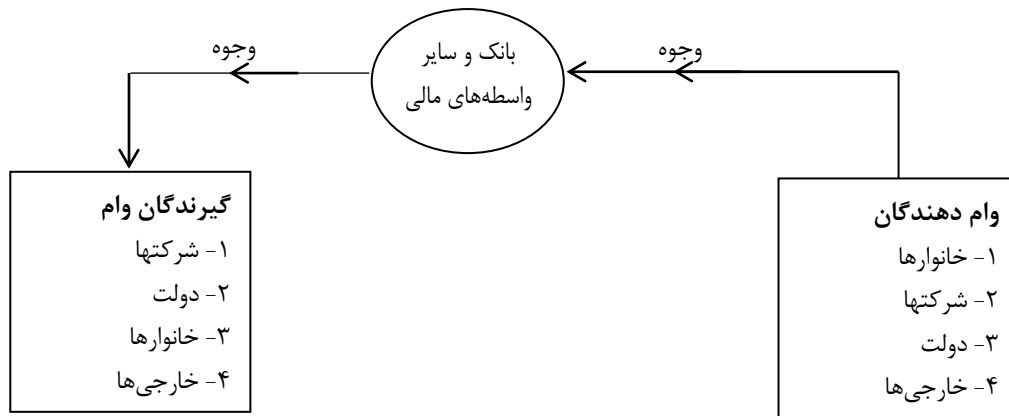
بازارهای مالی یک وظیفه اصلی دارند که آن هم رساندن پولها یا وجوه اضافی کسانی که پس‌انداز کرده‌اند به افرادی است که با کمبود پول مواجه هستند. در نمودار ۱-۳ نقش بازار مالی نشان داده شده است. کسانی که پول‌هایی را پس‌انداز کرده و قصد دادن وام را دارند، در سمت راست قرار دارند و کسانی که باید پول‌هایی را وام بگیرند تا صرف طرح‌های سرمایه‌ای کنند در طرف چپ قرار دارند. خانوارها مهم‌ترین کسانی هستند که دارای پس‌انداز بوده و قرض می‌دهند ولی شرکتهای و دولت معمولاً وام‌گیرنده هستند. جهت پیکانها نشان دهنده جریان پولی است که از پس‌اندازکننده و وام‌دهنده به سوی خرج‌کننده و وام‌گیرنده هدایت می‌شود و این حرکت در دو مسیر صورت می‌گیرد.

در تأمین مالی مستقیم، گیرندگان وام جهت تأمین منابع مالی مورد نیاز خود اقدام به چاپ و فروش اوراق قرضه در بازارهای مالی می‌نمایند. پس‌اندازکنندگان یا خانوارها که تمایل دارند وجوه خود را قرض دهند، اقدام به خرید اوراق قرضه می‌کنند. این اوراقهای قرضه برای کسی که آنها را می‌خرد به صورت دارایی در می‌آید و برای فرد یا شرکتی که این اوراق را می‌فروشد جزء اقلام بدهی تلقی می‌شود.

نمودار ۱-۳ تأمین مالی مستقیم

در تأمین مالی غیرمستقیم، وام دهندگان وجوه خود را در بانک‌ها سپرده‌گذاری می‌کنند و گیرندگان وام به بانک مراجعه نموده و وجوه مورد نیاز خود را وام می‌گیرند. نمودار ۲-۳ بیانگر تأمین مالی به صورت غیرمستقیم می‌باشد.

نمودار ۲-۳ تأمین مالی غیر مستقیم

۵- بازارهای اولیه و ثانویه

بازار اولیه یا بازار دست اول، نوعی بازار مالی است که در آن اوراق بهادار سهام یا اوراق قرضه برای نخستین بار به خریداران فروخته می‌شود. در حقیقت در این بازار اوراقی که جدیداً انتشار یافته است به فروش می‌رسد. بازار ثانویه یا بازار دست دوم، نوعی بازار مالی است که در آن اوراق بهاداری که در گذشته منتشر شده و دست دوم می‌باشد خرید و فروش می‌شود.

بازارهای اولیه برای فروش اوراق قرضه شرکت‌ها، اوراق قرضه دولتی و اوراق سهام شرکت‌ها می‌باشند. مردم آگاهی چندانی در بازارهای اولیه ندارند. چون فروش اوراق بهادار به نخستین خریداران در پشت درهای بسته انجام می‌شود. بانک سرمایه‌گذار مالک نهاد مالی شرکت‌ها را در امر فروش اوراق بهادار یاری می‌کند و تعهد می‌کند که اگر این اوراق فروش نرفت، خود آنها را به قیمت تضمین شده خریداری کند. بازارهایی که در آنها پیمان‌های آتی و برگ‌های اختیار معامله، داد و ستد می‌شود و نیز بازارهای ارز خارجی نمونه‌های دیگری از بازارهای ثانویه یا بازارهای دست دوم هستند. در بازارهای دست دوم، کارگزاران و معامله‌گران اوراق بهادار نقش عمده‌ای را برعهده دارند.

بازارهای دست دوم می‌توانند نقش بسیار مهمی را در جهت اعتبار اوراق یک شرکت ایفا کنند. هنگامی که در بازار دست دوم، فردی اوراق بهادار را به فروش می‌رساند، برای وی ایجاد درآمد می‌شود ولی این کار برای شرکتی که این اوراق را منتشر کرده است، درآمدی ندارد. زیرا شرکت فقط هنگامی که اوراق بهادار را برای اولین بار در بازار اولیه ارائه می‌کند بهای آن را دریافت می‌کند اما قیمت اوراق بهادار شرکت در بازار ثانویه مبنایی است برای تعیین قیمت اوراق بهادار تازه انتشار یافته که شرکت قصد دارد در بازار اولیه به فروش برساند. هنگامی که فردی اوراق تازه انتشار یافته‌ای را در یک بازار اولیه می‌خرد، حاضر نیست آن را به قیمت بالاتر آن در بازارهای ثانویه خریداری کند. لذا بازارهای دست دوم نه تنها ارزش یک اوراق را در بازار اولیه مشخص می‌نماید بلکه تعیین می‌نمایند که قیمت اوراق بهادار این شرکت و اعتبار آن در آینده به چه شکلی خواهد بود. زیرا هر قدر قیمت اوراق بهادار شرکتی در بازار دست دوم بالاتر باشد، قیمت اوراق تازه انتشار یافته بیشتر خواهد بود و شرکت عرضه‌کننده می‌تواند با عرضه این اوراق در بازار اولیه به پول بیشتری دست یافته و سرمایه بیشتری را جذب کند.

۶- آشنایی با اصطلاحات و مفاهیم اساسی در بازارهای مالی

در مباحث گذشته ساختار، وظایف، عملکرد بازارهای مالی را معرفی کردیم. در اینجا لازم است که با برخی مفاهیم و اصطلاحات رایج در بازارهای مالی که در آینده و مباحث بعدی با آنها روبرو خواهیم شد، آشنا شویم.

۶-۱) سهم

اگر بتوانیم دارایی‌های یک شرکت یا یک کارخانه را به قطعات کوچک تقسیم کنیم، این قطعات کوچک را سهم می‌نامیم. در حقیقت سهم بخشی از دارایی یک شرکت یا یک کارخانه است که دارندگان سهام به همان نسبتی که سهام در اختیار دارند در مالکیت شرکت یا بنگاه تولیدی شریک می‌باشند.

۶-۲) اوراق قرضه

اوراق قرضه، سندی است که دارای ارزش اسمی مشخص است و دارندگان آن در زمان مشخصی مبلغ تعیین شده‌ای را به عنوان بازده دریافت می‌کنند و در سررسید نیز مبلغ اسمی سهم به آنها پرداخته می‌شود.

۶-۳) تاریخ سررسید

تاریخ سررسید اوراق قرضه زمانی است که مدت آن اوراق، منقضی می‌شود.

۶-۴) اوراق قرضه کوتاه مدت

اوراق قرضه ای است که مدت سررسید آن کمتر از یک سال است.

۶-۵) اوراق قرضه میان مدت

تاریخ سررسید این نوع اوراق قرضه بین یکسال تا ده سال است.

۶-۶) اوراق قرضه بلندمدت

اگر اوراق قرضه پس از ده سال یا بیشتر به سررسید برسد به آن اوراق قرضه بلندمدت گفته می‌شود.

۶-۷) کارگزار

کارگزار کسی است که نماینده سرمایه‌گذاران است و وظیفه‌اش رساندن فروشنده و خریدار اوراق بهادار به یکدیگر می‌باشد.

سؤالات چهار گزینه‌ای فصل سوم

۱- بازار مالی اولیه برای مبادله کدام نوع از انواع دارایی‌ها می‌باشد؟

- (۱) اوراق بهادار تازه منتشر شده
(۲) اوراق بهادار قبلاً انتشار یافته
(۳) اوراق قرضه دولتی
(۴) موارد ۱ و ۳

۲- در نظام مالی پایه بانک:

- (۱) سرمایه‌گذاری به روش مستقیم انجام می‌گیرد.
(۲) سرمایه‌گذاری به روش غیرمستقیم انجام می‌گیرد.
(۳) هر دو مورد
(۴) هیچکدام

۳- بازار..... تعیین‌کننده قیمت اوراق قرضه در بازار..... است.

- (۱) بازار ثانویه- بازار اولیه
(۲) بازار اولیه- بازار ثانویه
(۳) بازار اولیه- بازار ثانویه
(۴) بازار ثانویه- بازار ثانویه

در صورتی که شخصی اوراق قرضه ای را به قیمت ۱۰۰۰۰ ریال با تاریخ سررسید یکساله خریداری نماید، به ۲ سؤال زیر پاسخ دهید:

۴- این شخص اقدام به اعطای اعتبار به صورت:

- (۱) مستقیم نموده است. (۲) غیرمستقیم نموده است. (۳) هر دو (۴) هیچکدام

۵- این شخص دارای اوراق قرضه:

- (۱) بلندمدت (۲) میان مدت (۳) کوتاه مدت (۴) بدون سررسید است.

۶- کدام عبارت درست است؟

- (۱) اوراق قرضه دارای سررسید، بازپرداخت و نرخ سود از پیش تعیین شده است.
(۲) سهام دارای سررسید، بازپرداخت و نرخ سود از پیش تعیین شده نیست.
(۳) اوراق قرضه سند بدهکاری صادرکننده به خریدار و سهام سند مالکیت دارنده نسبت به شرکت صادرکننده است.
(۴) همه موارد

۷- کدام مورد جزء اعتبارات غیرمستقیم به شمار می‌آید؟

- (۱) اوراق قرضه (۲) حساب‌های سپرده (۳) سهام کارخانه (۴) همه موارد

۸- اگر فردی سهام شرکتی را خریداری نماید، در کدام بازار سرمایه‌گذاری نموده است؟

- (۱) بازار پول (۲) بازار سرمایه (۳) بازار اولیه (۴) بازار ثانویه

۹- کدام مورد بیانگر مؤسسات فعال در نظام مالی پایه بانک به شمار می‌آید؟

- (۱) بانک مرکزی (۲) صندوق‌های قرض الحسنه
(۳) بورس اوراق بهادار (۴) موارد ۱ و ۲

۱۰- بزرگترین وام گیرنده ها در بازارهای مالی:

- (۱) دولت (۲) شرکتها (۳) خانوارها (۴) موارد ۱ و ۲